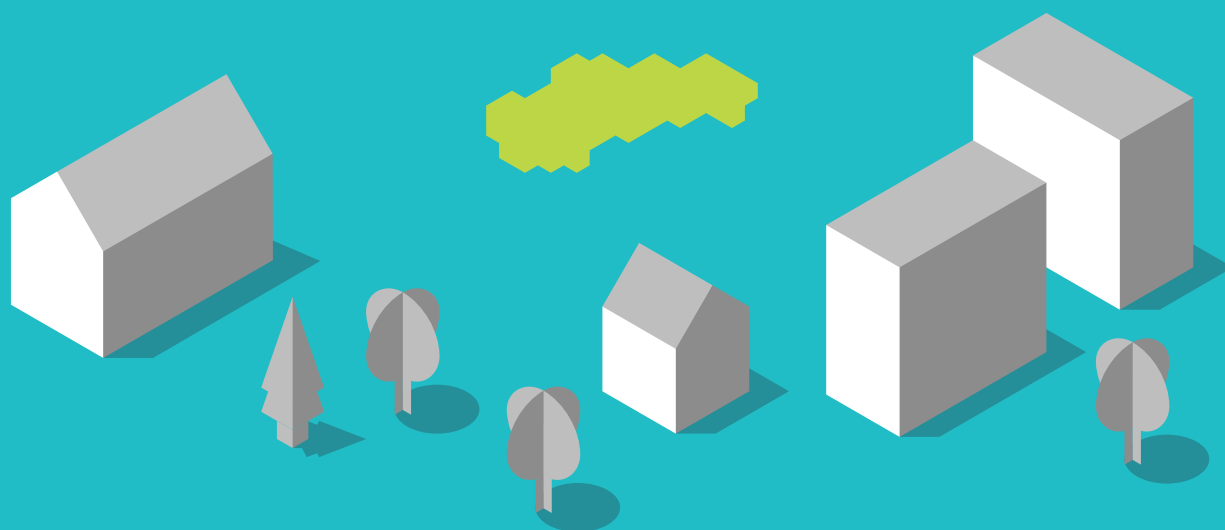

ARCHITEKTONICKÁ POLITIKA SLOVENSKA

VLASTNÝ MATERIÁL

ÚRAD PRE ÚZEMNÉ
PLÁNOVANIE A VÝSTAVBU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Obsah

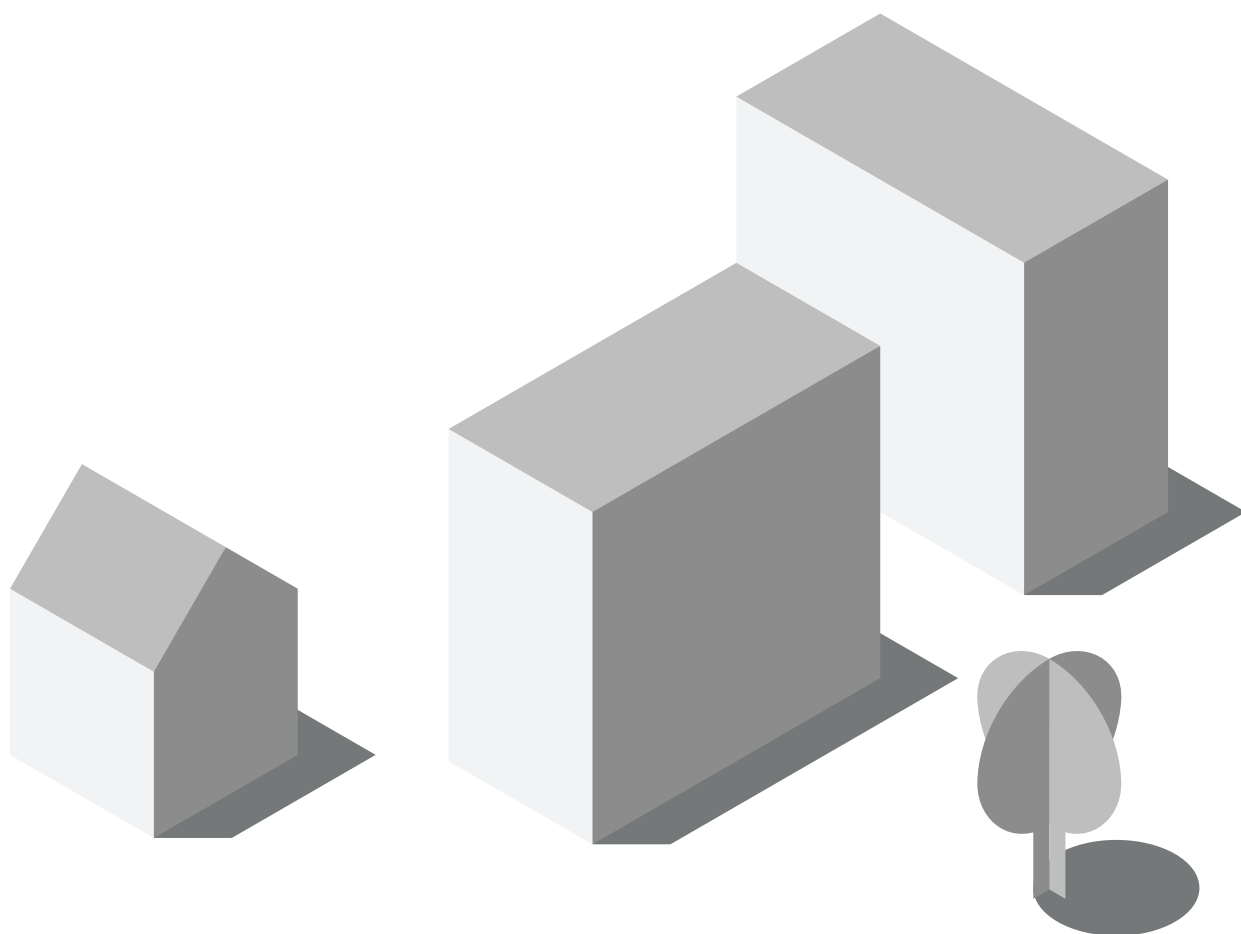
ÚVOD	2
I. ANALYTICKÉ VÝCHODISKÁ APS	3
• SYSTÉMOVÉ PRÍČINY NÍZKEJ KVALITY VYSTAVANÉHO PROSTREDIA	3
• URBANIZAČNÉ TRENDY A PRIESTOROVÝ ROZVOJ	3
• INŠTITÚCIE A ROZHODOVANIE	4
• STAVEBNÝ FOND, OBNOVA A UDRŽATEĽNOSŤ	4
• LEGISLATÍVNY RÁMEC	5
II. STRATEGICKÝ RÁMEC APS	6
1. SÍDLA A KRAJINA	6
1.1 KRAJINA	6
1.2 SÍDLA	7
1.3 ENVIRONMENTÁLNA A SOCIÁLNA ODOLNOSŤ	9
2. BUDOVY A MIESTA	11
2.1 KVALITA STAVIEB	11
2.2 VEREJNÝ PRIESTOR	12
2.3 BÝVANIE	13
2.4 KULTÚRNE DEDIČSTVO	15
3. SPOLOČNOSŤ A ARCHITEKTÚRA	17
3.1 POSTAVENIE ARCHITEKTÚRY	17
3.2 VZDELÁVANIE	18
3.3 SPOLOČENSKÁ OSVETA	19
4. VÝSKUM A INOVÁCIE	21
SLOVNÍK POJMOV	23
ZOZNAM SKRATIEK	26

Úvod

Architektonická politika Slovenska je výrazom spoločenskej ambície vytvárať prostredie, ktoré je krásne, funkčné a udržateľné zároveň. Vychádza z presvedčenia, že kvalita vystavaného prostredia je základom pre zdravý, inkluzívny a dôstojný život. V nadväznosti na víziu Nového európskeho Bauhausu prepája kultúrnu hodnotu architektúry s ekologickou transformáciou a sociálnou súdržnosťou. Architektonická politika zároveň predstavuje implementačný rámec pre premietnutie hodnôt Nového európskeho Bauhausu do konkrétnych opatrení v oblasti plánovania, výstavby a verejného priestoru.

Politika sa opiera o štyri vzájomne prepojené oblasti: sídla a krajinu, budovy a verejné priestory, vzťah spoločnosti k architektúre a výskum a inovácie. Spolu tvoria rámec, ktorý smeruje k udržateľnému rozvoju miest a obcí, obohateniu verejného priestoru a posilneniu participácie obyvateľov. Cieľom je nielen zvýšiť kvalitu života dnes, ale aj uchovať hodnoty minulosti a vytvárať kultúrne a odolné prostredie pre budúce generácie.

Stavebníctvo patrí medzi najvýznamnejšie sektory hospodárstva – tvorí podstatný podiel na HDP krajiny a zamestnáva desaťtisíce ľudí v rôznych regiónoch. Pre svoj strategický význam si vyžaduje účinnú modernizáciu a zvyšovanie kvality, založené nielen na technických inováciách, ale aj na kultivácii vystavaného prostredia. Kvalita v tomto kontexte predstavuje synergické prepojenie hospodárskej efektivity, environmentálnej udržateľnosti a spoločenskej hodnoty architektúry a urbanizmu – s cieľom podporiť konkurencieschopnosť sektora a prispieť k zlepšovaniu pracovných aj životných podmienok.

I. Analytické východiská APS

• Systémové príčiny nízkej kvality vystavaného prostredia

Súčasný stav vystavaného prostredia na Slovensku je dôsledkom dlhodobu podceňovaného významu architektúry ako súčasti národného bohatstva, ktorý vedie k nedostatkom v legislatívnom rámci, povoľovacích procesoch, plánovaní, vzdelávaní i verejnom obstarávaní. Aj keď aktuálna legislatíva (najmä zákon o územnom plánovaní a nový stavebný zákon) deklaruje ambície podporiť kvalitné a udržateľné prostredie, v praxi pretrváva absencia nástrojov, ktoré by podporovali uplatňovanie kvalitatívnych štandardov v rozhodovacích procesoch.

Architektonická kvalita, ako súhrn formálnych, funkčných, kultúrnych a environmentálnych vlastností návrhu, nebýva štandardne súčasťou zadania verejných stavieb. V prevažnej väčšine prípadov absentuje fáza ideového návrhu, diskusia s odbornou komunitou, participácia verejnosti a transparentný výber návrhu. Návrh sa zužuje na proces optimalizácie parametrov, často bez skutočnej reflexie potrieb užívateľov a potenciálu miesta.

Procesy verejného obstarávania, ktoré často uprednostňujú pri výbere parameter najnižšej ceny, obmedzujú možnosti hľadať najkvalitnejšie riešenie, vedú k podhodnoteniu práce profesionálov v oblasti architektúry a zároveň vedú k cenovým ponukám, ktoré neraz nezodpovedajú reálnym nákladom. Skreslenie trhu môžu spôsobovať aj opačné extrémny – najvyššie cenové ponuky veľakrát nemajú opodstatnenie. Architektonická súťaž návrhov, hoci ide o osvedčený nástroj na obstaranie kvalitného návrhu, je využívaná minimálne – podľa analýzy SKA iba v 3 % prípadov verejných zákaziek v období 2018 – 2022.

• Urbanizačné trendy a priestorový rozvoj

Z hľadiska priestorového rozvoja sídiel prevažujú na Slovensku extenzívne rozvojové vzorce. Rozširovanie zastavaného územia a narastajúca miera suburbanizácie vytvárajú tlak na krajinu a jej environmentálnu stabilitu, ako aj na technickú a dopravnú infraštruktúru. Rozpínanie sídiel bez prepojenia na verejné služby a dopravnú obslužnosť vedie k zvýšenej závislosti na individuálnej automobilovej doprave.

Funkčne segregované územia vytvárajú priestorovo neefektívne a spoločensky neudržateľné prostredie, čo znižuje kvalitu každodenného života a zároveň znemožňuje adaptívne správanie územia. Takmer 4 z 10 obcí rozhodujú o svojom rozvoji bez základného nástroja na usmernenie výstavby a ochranu krajiny – územného plánu. V iných prípadoch sú územné plány často neaktuálne, s nedostatočným dôrazom na adaptačné kapacity územia voči klimatickým, demografickým či socioekonomickým zmenám. Chýba aj vzájomná koordinácia medzi obcami, čo znemožňuje ich spoločný rozvoj na miestnej aj nadlokálnej úrovni.

Obnova centier miest a dedín, ako aj aktivácia vnútorných rezerv územia, sú procesy vyžadujúce investičnú koordináciu, medziodborovú spoluprácu a verejnú podporu, ktorá je v súčasnosti nedostatočná. Absentuje národný rámec alebo systémový nástroj na podporu revitalizácie brownfieldov, areálov v premenlivom vlastníctve či chátrajúcich verejných priestorov.

Verejné priestory sú často vnímané len ako súčasť dopravnej infraštruktúry, nie ako základný predpoklad sociálnej, kultúrnej a environmentálnej udržateľnosti sídiel. Na ich návrhu sa nie vždy podieľajú odborníci zo všetkých dotknutých oblastí ako sú architekti, krajinní architekti, dopravní inžini-

neri, sociológovia, či environmentalisti. Chýba aj systémový manažment a investičné plánovanie v oblasti zelene, mobiliáru, drobnej architektúry a umenia. Následkom je chýbajúci vzťah obyvateľov k verejnému priestoru, ktorý nespĺňa svoju komunitnú, rekreačnú ani symbolickú rolu.

• **Inštitúcie a rozhodovanie**

Rozhodovacie procesy v oblasti výstavby sú v mnohých prípadoch slabo koordinované, kompetenčne roztrieštené a často bez odborného vedenia. Samotné obce a mestá sú personálne podhodnotené z hľadiska kapacít na spracovanie územnoplánovacích podkladov, nemajú vytvorenú pozíciu hlavného architekta a nespolupracujú dostatočne so sieťou externých expertov. Bez efektívnej spolupráce medzi odborníkmi, štátnou správou a samosprávami nie je možné riešiť komplexné územnoplánovacie a urbanistické výzvy, ako sú napríklad segregované komunity, regenerácia sídlisk, vytváranie kvalitných verejných priestorov a zabezpečenie udržateľného rozvoja sídel. Architektonická profesia nie je spoločnosťou dostatočne rešpektovaná. Zásadným problémom je aj chýbajúca kontinuita projektových tímov a nedostatok interdisciplinárnej spolupráce.

Dôležitým problémom je slabá participácia laickej i odbornej verejnosti na rozhodovacích procesoch, ktorá je nevyhnutná pre tvorbu návrhov v súlade s potrebami obyvateľov. Jedným z dôvodov je aj nízke povedomie verejnosti o význame kvalitného prostredia a environmentálnych otázkach, ale aj nedostatočné vzdelávanie architektov a urbanistov na riadenie participácie a strategické plánovanie.

V rozhodovacích procesoch sa stále využívajú neúplné a nedostatočné dáta o krajine, stave vystavaného prostredia, potrebách obyvateľov a environmentálnych podmienkach. Zdroje relevantných dát sú stále fragmentované, rozptýlené medzi rôznymi inštitúciami a zriedkavo interoperabilné. Často chýbajú komplexné a prepojené databázy, ktoré by poskytovali potrebný základ pre informované rozhodovanie.

• **Stavebný fond, obnova a udržateľnosť**

Podstatná časť stavebného fondu na Slovensku vykazuje znaky technickej aj morálnej zastaranosti. Obnova sa obmedzuje prevažne len na reaktívnu údržbu alebo izolované renovácie, zriedkavo ako komplexný projekt s ambíciou zvyšovať kvalitu života, energetickú efektívnosť a estetickú hodnotu prostredia. Budovy vo verejnom vlastníctve sú často modernizované len v minimálnom rozsahu, ktorý vyžaduje legislatíva alebo dostupné dotačné schémy.

Zanedbávanie historicky a architektonicky významných objektov poukazuje na nedostatočnú starostlivosť o kultúrne dedičstvo na Slovensku, ktoré je dôležitou súčasťou našej identity. Mnohé pamiatky či iné historicky a kultúrne hodnotné štruktúry sú opustené, nevyužívané a bez adekvátnej starostlivosti. Ich stav sa zhoršuje v dôsledku kombinácie nedostatočného financovania, nejasnej vlastníckej štruktúry a slabých mechanizmov ochrany zo strany štátu.

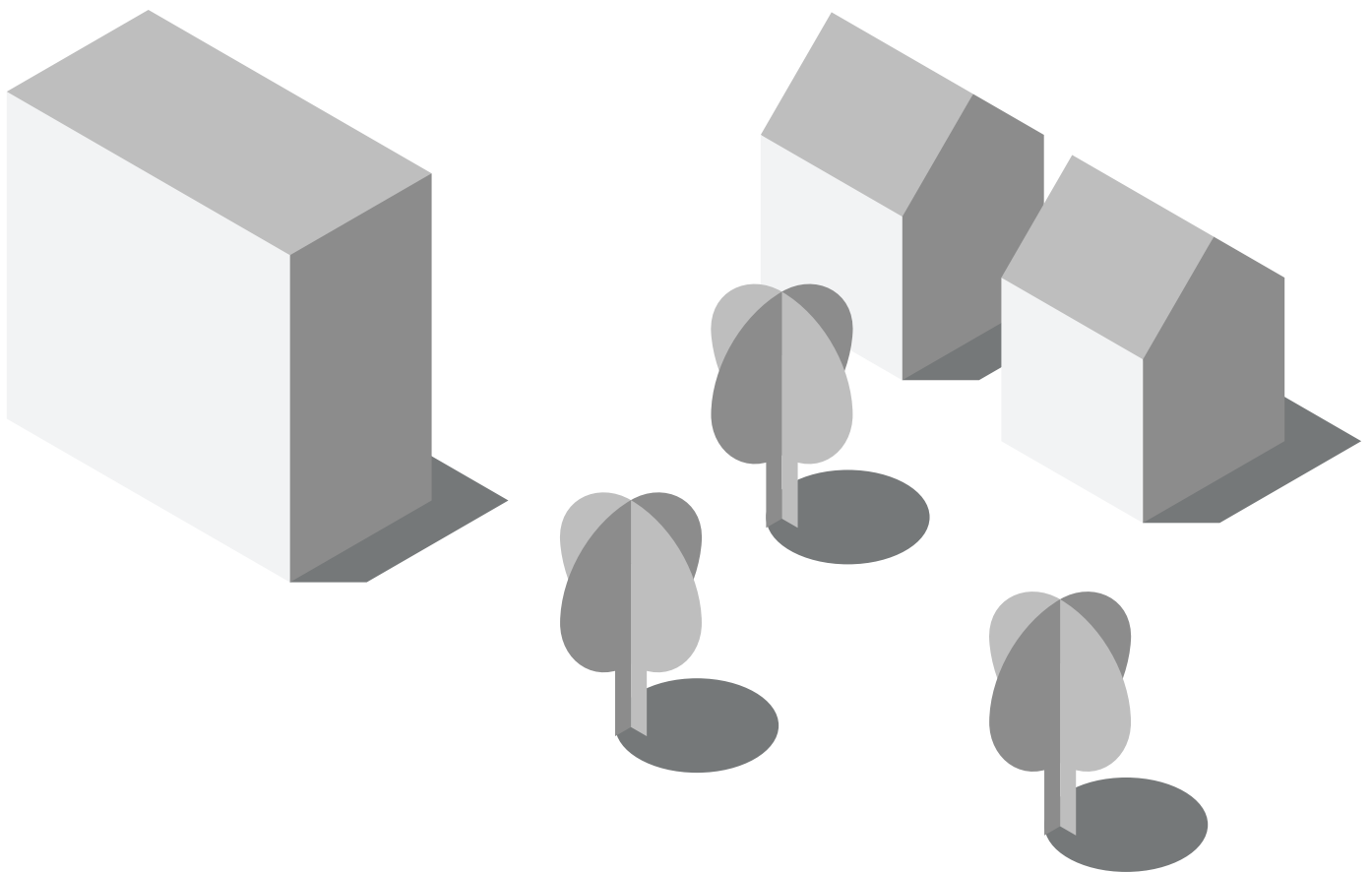
Rozdrobené súkromné vlastníctvo v bytových domoch, absencia motivácie a nedostatočné podporné finančné nástroje bránia komplexnej obnove bytového fondu, ktorá je nevyhnutná najmä u panelových sídlisk.. Chýba aj strategická podpora adaptácií, konverzií a zmien funkčného využitia nevyužívaných budov (napr. industriálne objekty, administratívne budovy školské areály, staré nemocnice), či cirkulárnej ekonomiky vo výstavbe.

• Legislatívny rámec

Oblasť územného plánovania a výstavby ako základného regulačného prostredia architektúry predstavovala jednu z posledných nereformovaných oblastí po roku 1989 a to napriek opakovaným pokusom prijať novú právnu úpravu. Čiastočne sa podarilo takúto reformu spustiť v roku 2022. Reformný zámer zmeny legislatívy územného plánovania a výstavby v roku 2022 vychádzal pritom aj z cieľov Davoskej deklarácie (2018) a Novej Lipskej charty (2020) ako dvoch základných európskych politických rámcov v oblasti architektúry a vystavaného prostredia. Reforma mala prispieť nielen k skráteniu konaní vo výstavbe, ale mala vytvoriť celistvý prístup k výstavbe, tak, aby pozitívne vplývala na spoločnosť.

Cieľom územného plánovania je podľa § 3 zákona č. 200/2022 Z. z. o územnom plánovaní s účinnosťou od 1. apríla 2024 systematicky a nepretržite vytvárať podmienky pre udržateľný územný rozvoj tak, aby územie bolo využívané efektívne, bezpečne, ekonomicky, esteticky, eticky a demokraticky s ohľadom na prírodné, historické a kultúrne dedičstvo, ochranu a kvalitu životného prostredia a kvalitu života obyvateľov.

Reformu v oblasti výstavby zavřilo prijatie zákona č. 25/2025 Z. z. o výstavbe (Stavebný zákon) s účinnosťou od 1. apríla 2025. Jedným z pozitívov reformy je vytvorenie aspoň čiastočne špecializovanej štátnej správy v oblasti územného plánovania a výstavby, ktorá má prispieť významu dobre nastavených podmienok tak v oblasti územného plánovania ako aj vo výstavbe a posilneniu týchto tém v spoločnosti.

II. Strategický rámec APS

1. Sídla a krajina

Úvod

Krajinný charakter Slovenska formuje pestrá štruktúra sídiel, historické vrstvy urbanizmu a rozmanité prírodné podmienky. Na zachovanie a podporu tohto bohatstva je nevyhnutné cielené a premyslené územné a strategické plánovanie, ktoré reflektuje regionálne špecifiká a umožňuje vyvážený rozvoj sídel a krajiny s cieľom zvyšovania kvality života a prostredia, pričom zároveň podporuje udržateľný ekonomický rast. Tento cieľ je možné dosiahnuť stanovením jasnej stratégie urbánneho rozvoja, ktorá bude prioritovať rozvoj sídiel smerom dovnútra s využívaním vnútorných priestorových rezerv a ochranu, obnovu a plánovanie kultúrnej krajiny, no zároveň umožní napĺňanie potrieb všetkých sociálnych vrstiev obyvateľstva prostredníctvom zvyšovania štandardu vystavaného prostredia a posilňovania ekonomického potenciálu regiónov.

Na zabezpečenie vyváženého rozvoja sídel a krajiny je nevyhnutný multidisciplinárny prístup, ktorý prepája expertízu architektov, urbanistov, krajinných a stavebných inžinierov, odborníkov na infraštruktúru, environmentálnych špecialistov, sociológov a ďalšie disciplíny. Efektívne plánovanie a návrhy opatrení musia byť podložené analýzami, ktoré sú možné len prostredníctvom systematického digitálneho mapovania a správy dát o sídelnej a krajinej štruktúre, umožňujúcich monitorovanie a predikciu vývoja územia.

1.1. Krajina

Kvalita kultúrnej krajiny závisí od schopnosti citlivo usmerňovať jej rozvoj tak, aby zostala funkčne vyvážená, ekologicky stabilná a kultúrne čitateľná. Rozvoj tohto územia je vnímaný ako systematický a odborne riadený proces, ktorý integruje ochranu prírodných a kultúrnych hodnôt do plánovania a rozhodovania.

Voľná krajina by mala plniť predovšetkým **produkčnú, rekreačnú a ekostabilizačnú funkciu**, pričom ich vyvážené zastúpenie pri plánovaní a využívaní územia je nevyhnutné pre jej dlhodobú udržateľnosť. Zachovanie prírodných a kultúrnych hodnôt krajiny – vrátane ekologickej konektivity, biodiverzity a vodozádržnej kapacity – je kľúčové nielen pre zachovanie produkčného potenciálu územia, ale aj pre minimalizáciu klimatických rizík, akými sú sucho, povodne, privalové dažde, veterné smršte, či vznik tepelných ostrovov.

Prirodzené chladenie krajiny evapotranspiráciou, zachovanie vodozádržnej kapacity, ako aj ochrana vodných zdrojov, predstavujú zásadné faktory jej dlhohodobej stability. Rovnako dôležité je zabrániť nadmernému pečateniu nezastavanej pôdy, ktoré prispieva k prehrievaniu územia, strate úrodnosti a narušeniu prirodzeného vodného režimu.

Zároveň je potrebné aktívne podporovať a rozvíjať kultúrnu krajinu, ktorá je výsledkom dlhodobého pôsobenia prírodných procesov a ľudskej činnosti. Spája sídelné štruktúry, formy hospodárenia a krajnotvorby a predstavuje významnú súčasť nášho kultúrneho dedičstva. Zachovanie jej genia loci, historického kontextu a regionálnych špecifik je nevyhnutné pre udržateľný rozvoj územia.

Rozmanité typy krajiny sú súčasťou národného bohatstva Slovenska, a preto si vyžadujú celospoločenskú ochranu a systematickú starostlivosť. Je potrebné chrániť a rozvíjať hodnoty nezastavaného územia – najmä kvalitnú poľnohospodársku pôdu, adaptívne lesy, biodiverzitu a vodné zdroje – nielen v záujme súčasnej generácie, ale aj ako základný predpoklad pre život budúcich generácií.

K efektívnemu manažmentu krajiny je nevyhnutná spolupráca všetkých dotknutých rezortov zodpovedných za jej plánovanie, ochranu a správu. Na tejto úrovni je kľúčové zapojenie odborníkov – architektov, urbanistov, krajinných architektov a inžinierov, stavebných inžinierov a expertov na infraštruktúru – na úrovni štátu aj samospráv. Iba tak je možné zabezpečiť dlhodobé a udržateľné riešenia pre rozvoj a ochranu krajiny.

Cieľ 1.1.1 Zabezpečiť ochranu a rozvoj kultúrnej krajiny s dôrazom na zachovanie jej genia loci, historického kontextu, regionálnych špecifík a prírodných hodnôt.

Opatrenie 1.1.1.1 Podporiť vznik podrobnejších, lokálne zameraných krajinnoplánovacích štúdií, ktoré rešpektujú špecifika identity územia a nadväzujú na KPŠ na úrovni krajov .

Opatrenie 1.1.1.2 Využívať krajinnoplánovacie štúdie v rozhodovacích procesoch verejnej správy, najmä rezortov zodpovedných za ochranu prírodných hodnôt, kultúrno-historických hodnôt a udržateľného hospodárskeho využívania krajiny.

Opatrenie 1.1.1.3 Zabezpečiť súlad procesov a tvorby dát pri pozemkových úpravách a tvorbe územného plánu. Podporiť ich vzájomnú synergiu a podporiť ich vzájomnú efektívnu koordináciu pri využívaní krajiny.

Opatrenie 1.1.1.4 Odborné výberové kritériá pri zadávaní pozemkových úprav upraviť v zmysle potreby rozvoja územia a potreby životného prostredia.

Cieľ 1.1.2 Implementovať efektívne adaptačné a regeneračné opatrenia v krajine s cieľom zvýšiť jej odolnosť voči zmene klímy a zabezpečiť ekologickú stabilitu

Opatrenie 1.1.2.1 Zintenzívniť spoluprácu na inštitucionálnej úrovni medzi kľúčovými rezortmi zodpovednými za plánovanie, ochranu a manažment krajiny.

Opatrenie 1.1.2.2 Zosúladiť legislatívne predpisy tak, aby sa odstránili časové a procesné bariéry pre realizáciu adaptačných a regeneračných opatrení v krajine.

Opatrenie 1.1.2.3 Uprednostňovať prírode blízke riešenia pri plánovaní, navrhovaní a výstavbe sídelných štruktúr, dopravnej a technickej infraštruktúry.

Opatrenie 1.1.2.4 Podporiť realizáciu adaptačných opatrení v krajine a sídlach prostredníctvom finančných nástrojov, daňových stimulov a zároveň uprednostniť prírode blízke riešenia na ochranu krajiny pred eróziou, povodňami, zosuvmi, suchom a extrémnymi výkyvmi počasia.

1.2. Sídla

Zvyšovanie kvality zastavaného sa chápe ako cesta k tvorbe inkluzívneho, zdravého a dlhodobo udržateľného životného prostredia, ktoré zodpovedá demografickým, priestorovým aj klimatickým výzvam.

Sídla priaznivé pre život musia byť **inkluzívne, odolné a udržateľné**, pričom by mali aktívne prispievať k riešeniu klimatickej krízy a zároveň poskytovať zdravé a bezpečné prostredie pre svojich obyvateľov (World Cities Report 2024, UN Habitat). Efektívne riadenie rozvoja sídiel v súlade s ochranou krajiny si vyžaduje kontrolu ich expanzie, predchádzanie nekontrolovanej suburbanizácii a fragmentácii krajiny. Zároveň treba posilňovať kvalitu sídelného prostredia, možnosti jeho vnútorného rozvoja a dlhodobú udržateľnosť.

V kontexte rôznorodnej sídelnej štruktúry Slovenska je potrebné podporovať rozvoj aj mimo hlavných rozvojových osí a zabezpečiť, aby každý typ sídla plnil svoju funkčnú úlohu v rámci regiónu. **Životaschopné sídla atraktívne pre všetky vekové skupiny** musia byť vybavené primeranou infraštruktúrou, vrátane zásobovania pitnou vodou, kanalizácie, energetických a komunikačných sietí, dopravného napojenia, ako aj kvalitnými verejnými priestormi.

Priestorové usporiadanie sídiel a ich aglomerácií má významný vplyv na ekonomickú udržateľnosť – ovplyvňuje náklady na výstavbu, prevádzku a údržbu dopravnej a technickej infraštruktúry, dĺžku dojazdových vzdialeností či priestorové nároky na statickú dopravu. Preto je žiaduce budovať kompaktné sídla s polycentrickým usporiadaním a efektívne využívať existujúce územné rezervy, ako sú napr. **brownfieldy**.

Rovnako je potrebné **obmedziť výstavbu monofunkčných štruktúr** (vrátane suburbánnych), ktoré nerešpektujú priestorovú hierarchiu, kultúrno-historický kontext, regionálne špecifiká, identitu územia a nemajú dostatočnú vybavenosť.

Cieľ 1.2.1 Zabezpečiť udržateľný rozvoj sídel prostredníctvom efektívneho využívania vnútorných rezerv a zmiernenia negatívnych dopadov suburbanizácie.

Opatrenie 1.2.1.1 Vypracovať metodiky pre udržateľnú expanziu sídiel a ich vnútorný rozvoj, ktoré budú v podrobnej miere nastavovať aj smerné cieľové hodnoty jednotlivých regulatívov.

Opatrenie 1.2.1.2 Podporiť budovanie kompaktných urbanistických štruktúr s dostupnosťou služieb, pracovných príležitostí a vybavenosti v pešej alebo cyklistickej vzdialenosti.

Opatrenie 1.2.1.3 Zaviesť systematický monitoring rozvoja zastavaného územia a výstavby s cieľom overovať dodržiavanie kapacitných limitov stanovených v územnoplánovacej dokumentácii, aktualizovať digitálny obraz krajiny a minimalizovať stavebné zásahy vo voľnej krajine.

Opatrenie 1.2.1.4 Podporiť revitalizáciu a opätovné využitie zanedbaných oblastí v sídlach (tzv. brownfieldov) prostredníctvom zavedenia dotačných mechanizmov na prípravu projektov, odstraňovanie environmentálnych záťaží a infraštruktúrne dobudovanie.

Opatrenie 1.2.1.5 Podporovať polycentrický rozvoj sídiel a vypracovať metodický dokument určujúci štandardy minimálnej dostupnosti a rozsahu kultúrnej, sociálnej, vzdelávacej a zdravotníckej infraštruktúry podľa veľkosti a typu sídla, ktorý bude slúžiť ako odborný podklad pre spracovateľov ÚPD a nástroje hodnotenia kvality verejnej vybavenosti v území.

Cieľ 1.2.2 Zvýšiť životaschopnosť, ekonomickú konkurencieschopnosť a atraktivitu sídiel mimo hlavných rozvojových osí.

Opatrenie 1.2.2.1 Vytvoriť mechanizmy na zlepšenie koordinácie medzi obcami, mikroregiónmi, krajinami a štátom, umožňujúce regiónom efektívne určovať a realizovať priority rozvoja prostredníctvom kvalitnejšieho územného plánovania.

Opatrenie 1.2.2.2 Zlepšiť dostupnosť dopravnej infraštruktúry a technickej infraštruktúry, vrátane rýchlych železničných spojení a dostupnosti verejnej dopravy, na zvýšenie konektivity menších obcí.

Opatrenie 1.2.2.3 Zabezpečiť rozvoj digitálnej, kultúrnej a komunitnej infraštruktúry v malých a stredne veľkých sídlach s cieľom zvýšiť kvalitu života, podporiť miestnu identitu a tvorivosť, zamedziť odlivu produktívnej populácie a zároveň zvýšiť atraktivitu týchto území pre návštevníkov prostredníctvom rozvoja kultúrnych a kreatívnych odvetví.

1.3. Environmentálna a sociálna odolnosť

Kvalitné sídla musia integrálne prepájať sociálne, kultúrne, ekonomické a environmentálne aspekty, pričom je nevyhnutné podporovať sociálnu rozmanitosť a inkluzívne prostredie. Obce s marginalizovanými rómskymi komunitami čelia v tomto ohľade osobitným výzvam. Pri plánovaní ich územného rozvoja je potrebné postupovať systematicky a dôsledne, pričom cieľom musí byť integrácia a zlepšovanie kvality života všetkých obyvateľov. Kľúčom je dostupnosť základnej infraštruktúry a vybavenosti, podpora rozvoja adekvátneho bývania a verejných priestorov. Urbanistická politika musí ponúknuť cielené riešenia pre segregované lokality, predchádzať vzniku nových a usilovať sa o vytvorenie dôstojných podmienok pre život všetkých sociálnych skupín v mestskom aj vidieckom prostredí.

Hoci zastavané prostredie tvorí len asi 5% územia SR, aplikácia **adaptačných opatrení v sídlach** má, vzhľadom na ich zraniteľnosť a obmedzené priestorové kapacity, veľký význam. Zásadné sú **opatrenia na zmiernenie negatívnych dopadov zmeny klímy** a straty biodiverzity, najmä pasívnu ochranu pred prehrievaním, vodozádržné riešenia (tzv. špongiové mesto), vegetačné plochy, vegetačné strechy a ďalšie a aj takto prispievať k zdraviu podporujúcemu prostrediu pre obyvateľov. **Zelená infraštruktúra a environmentálne regulácie sa musia stať integrálnou súčasťou urbanistického plánovania.** Udržateľné sídla sa nezaobídu ani bez opatrení na zníženie emisií skleníkových plynov a celkovej uhlíkovej stopy zastavaných oblastí, ako sú nízkoemisné a energeticky plusové štvrte, udržateľná mobilita s podporou pešej a cyklistickej dopravy, využívanie obnoviteľných zdrojov energie a pod.

Cieľ 1.3.1 Podporiť implementáciu a monitorovať efektívnosť mitigačných a adaptačných opatrení na zmenu klímy v sídlach

Opatrenie 1.3.1.1 Zabezpečiť uplatňovanie environmentálnych kompenzačných opatrení a klimatických kritérií v územnom a stavebnom plánovaní s cieľom neutralizovať dopady výstavby na prírodné prostredie, podporiť klimatickú odolnosť sídel a zlepšiť manažment zelenej a modrej infraštruktúry.

Cieľ 1.3.2 Vytvoriť legislatívny a finančný rámec pre cielené riešenie negatívneho stavu segregovaných lokalít, predchádzať vzniku nových a vytvárať dôstojné podmienky pre život všetkých sociálnych skupín v mestskom aj vidieckom prostredí

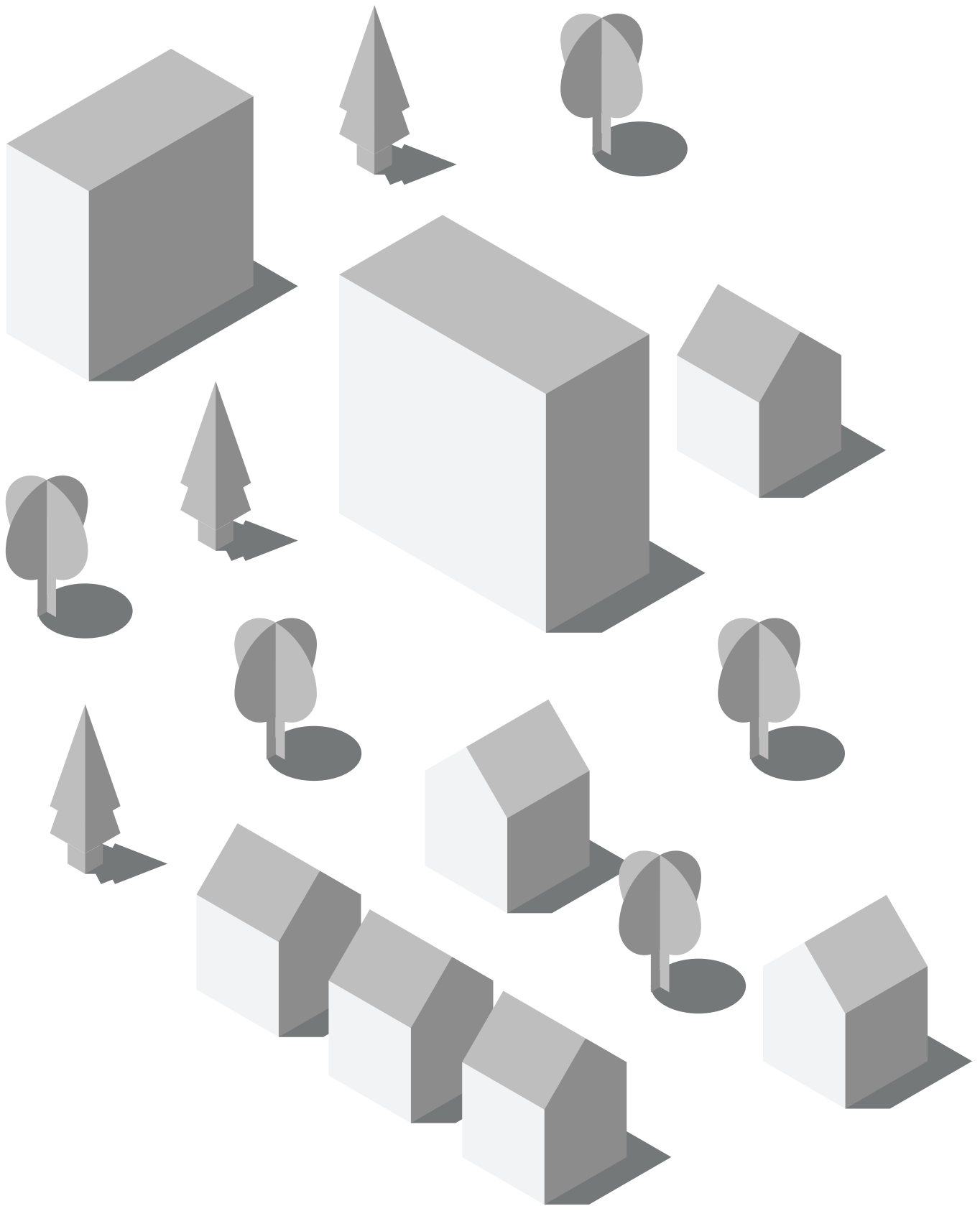
Opatrenie 1.3.2.1 Integrovať nástroje územného plánovania a regionálneho rozvoja do riešení na odstraňovanie segregácie.

Opatrenie 1.3.2.2 Vypracovať metodické pokyny pre spracovanie ÚPD ako prostredníctvom nástrojov územného plánovania efektívne prispieť k odstraňovaniu segregácie, prevencii vzniku vylúčených lokalít a integrácii marginalizovaných skupín.

Opatrenie 1.3.2.3 Posilniť kapacity samospráv v oblasti inkluzívneho územného plánovania.

Opatrenie 1.3.2.4 Vytvoriť manuál mediácie a participácie pre zapájanie segregovaných komunít aj ostatných obyvateľov dotknutých sídel.

Opatrenie 1.3.2.5 Vytvoriť systém finančnej podpory komplexnej revitalizácie MRK (tzv. „slum upgrading“ programy), zameraného na zlepšenie verejných priestorov, dostupnosti technickej infraštruktúry.

2. Budovy a miesta

Úvod

Nová výstavba, tvorba verejných priestorov aj adaptácia existujúceho stavebného fondu, vrátane hmotného kultúrneho dedičstva, sa musia riadiť princípmi vysokokvalitnej Baukultur (Davoská deklarácia, 2018). Jej hlavným cieľom je tvorba a zachovanie udržateľného, esteticky hodnotného prostredia s vysokou užívateľskou kvalitou, ktoré napĺňa ekonomické, sociálne a psychologické potreby obyvateľstva.

Dôraz na vysoké štandardy v architektonickom návrhu a výstavbe je kľúčový pre vznik esteticky, funkčne a technologicky vyspelých stavieb, ktoré zohľadňujú inovatívne riešenia a princípy udržateľnosti. Architektúra však nemôže byť vnímaná len ako súbor izolovaných objektov, ale ako integrálna súčasť širšieho urbánneho a krajinného kontextu.

2.1 Kvalita stavieb

Kvalita stavieb znamená ich schopnosť dlhodobo plniť svoju funkciu, rešpektovať prostredie a prinášať estetickú aj spoločenskú hodnotu. Ich obnova a opätovné využitie uchováva kultúrne hodnoty a znižuje ekologickú záťaž.

Každá nová stavba by mala byť prínosom pre prostredie, do ktorého vstupuje. Mala by prinášať novú pridanú hodnotu, zároveň však rešpektovať charakter miesta, historické vrstvy, urbanistickú štruktúru, mierku a funkčné súvislosti v okolí. Rovnako by mala obohacovať verejný priestor.

Aby si stavby zachovali kvalitu a funkčnosť počas celého životného cyklu, musia byť navrhované a realizované s dôrazom na odolnosť, energetickú efektívnosť, bezpečnosť, trvanlivosť použitých materiálov, inovatívnosť technológií a priestorovú flexibilitu, ktorá umožní ich prispôsobenie sa meniacim sa potrebám v čase. Pojem hospodárnosť sa často mylne zamieňa za minimalizáciu vstupných nákladov. Skutočná cena stavby sa však odvíja od nákladov počas celého jej životného cyklu, vrátane prevádzky, údržby, rekonštrukcie a nakoniec aj jej odstránenia.

Adaptácia a regenerácia kvalitných stavieb minulosti by mala mať prednosť pred ich búraním a novou výstavbou (Nový európsky Bauhaus). Tento prístup neuchováva len našu hmotnú kultúru, ale zároveň šetrí veľké množstvo zabudovanej energie a materiálových zdrojov, čím podporuje princípy obehového hospodárstva. Medzi mitigačné opatrenia, ktoré znižujú negatívne dopady výstavby na klímu, patrí využívanie obnoviteľných a nízkouhlíkových materiálov, uprednostňovanie lokálnych zdrojov a recyklácia materiálov a konštrukcií, čím sa minimalizujú emisie vznikajúce pri ich výrobe a doprave.

Kvalitná architektúra musí zabezpečovať zdravé, komfortné a produktívne prostredie v nových aj adaptovaných budovách. Vyhovujúce vnútorné prostredie – zahŕňajúce tepelný, zrakový a sluchový komfort, dostatočnú výmenu vzduchu, čistú vodu a absenciu škodlivých látok – zlepšuje kvalitu života, zvyšuje produktivitu, obmedzuje zdravotné riziká a znižuje energetické náklady. Verejné budovy musia spĺňať princípy univerzálneho navrhovania a zároveň podporovať zdravý životný štýl.

Cieľ 2.1.1 Zaviesť systémové opatrenia na podporu kvalitnej architektúry, ktorá reflektuje fyzické aj psychologické potreby používateľov a zachováva a zveľadľuje kultúrne a prírodné hodnoty prostredia.

Opatrenie 2.1.1.1 Pri návrhu a realizácii stavieb klásť zvýšený dôraz na dlhodobú kvalitu výstavby, ktorá reflektuje na funkčnú rozmanitosť, adaptačnú kapacitu a harmonické priestorové

vzťahy v území.

Opatrenie 2.1.1.2 Zahnúť parameter kvality a odolnosti do verejných politík, verejného obstarávania a rozvojových projektov prostredníctvom príslušných metodických usmernení.

Opatrenie 2.1.1.3 Zvýšiť kvalitu výstavby v rurálnych oblastiach vytvorením systému vzdelávania pre samosprávy, projektantov a stavebníkov zameraného na udržateľný rozvoj, zachovanie identity vidieckych sídiel a tvorbu architektúry rešpektujúcej miestne kultúrne a prírodné hodnoty.

Cieľ 2.1.2 Prioritizovať regeneráciu, predlžovanie životnosti a opätovné využitie existujúceho stavebného fondu pred búraním a novou výstavbou.

Opatrenie 2.1.2.1 Prijatť legislatívne, finančné a daňové opatrenia zvyhodňujúce rekonštrukcie a adaptácie existujúcich stavieb pred novou výstavbou, vrátane úprav stavebných a územnoplánovacích procesov zjednodušujúcich zmeny funkčného využitia stavieb.

Opatrenie 2.1.2.2 Upraviť technické predpisy (svetlotechnika, statická doprava, požiarne a hygienické predpisy), aby zvyšovali možnosti adaptácie budov bez neúmerňých nákladov pri zachovaní požiadaviek na zdravé a bezpečné prostredie.

Cieľ 2.1.3 Zvýšiť kvalitu výstavby a obnovy budov s dôrazom na celý životný cyklus, energetickú efektívnosť, redukciu emisií skleníkových plynov a na kvalitu vnútorného prostredia.

Opatrenie 2.1.3.1 Implementovať požiadavky smernice EPBD 4 a prijať národnú stratégiu dekarbonizácie stavebného fondu pre nové aj renovované budovy do roku 2028 (verejný sektor), resp. 2030 (privátny sektor).

Opatrenie 2.1.3.2 Vykonať audit všetkých relevantných právnych a technických predpisov, ktoré stanovujú kvalitatívne požiadavky na energetickú hospodárnosť, vnútorné prostredie a materiálovú skladbu budov s aktuálnymi požiadavkami zohľadňujúcimi zmenu klímy.

Opatrenie 2.1.3.3 Zaviesť monitoring kvality počas životného cyklu budov.

2.2 Verejný priestor

Verejné priestory sú považované za základ odolných a živých sídiel. Kultivácia týchto priestorov je možná aj prostredníctvom využitia rôznych foriem umenia a dizajnu, ktoré zvyšujú ich hodnotu a posilňujú vzťah obyvateľov k prostrediu. Kľúčom k úspechu je spolupráca odborníkov z rôznych oblastí s komunitou, ktorá verejný priestor aktívne využíva.

Verejný priestor je **základným prvkom kvalitného mestského prostredia**. Jeho hlavnou funkciou je poskytovať **bezpečné, inkluzívne a podnetné prostredie**, ktoré podporuje **sociálnu interakciu, pohyb a zdravý životný štýl**. Atraktívne, bezbariérové a vzájomne prepojené ulice, priestranstvá, námestia a parky plnia nielen komunikačnú, ale aj kultúrnu a spoločenskú funkciu, čím vytvárajú základ pre budovanie vzťahu obyvateľov k svojmu prostrediu a umožňujú zapojenie všetkých sociálnych a vekových skupín. Nezastupiteľnú úlohu v procese kultivácie verejného priestoru a jeho používateľov zohrávajú rozmanité formy umenia a kvalitný dizajn.

Živé verejné priestory sú kľúčom k **živým a odolným obciam a mestám**. Pri ich tvorbe je nutné zohľadniť potreby ich používateľov, demografický a technologický vývoj, špecifické prírodné podmienky regiónu a zmenu klímy. Dôležitým faktorom je priepustnosť urbanistických štruktúr, logické

prepojenie verejných priestorov a zabezpečenie bezbariérového pohybu. Preto je nevyhnutné, aby sa pri navrhovaní a realizácii verejných priestorov spojili odborníci z rôznych oblastí – urbanisti, architekti, dopravní inžinieri, urbánni ekológovia, environmentálni plánovači, sociológovia – a samotná komunita, ktorá tieto priestory bude využívať. Verejné priestranstvá sú v sídlach zároveň často jediným miestom pre uplatnenie **zelenej infraštruktúry** a adaptačných opatrení, ktoré pomáhajú zmiernovať negatívne dopady zmeny klímy a straty biodiverzity.

Ciel' 2.2.1 Zlepšiť dostupnosť, prístupnosť a prepojenosť verejných priestorov s dôrazom na ich estetiku, funkčnosť a bezpečnosť

Opatrenie 2.2.1.1 Vypracovať lokálne manuály pre navrhovanie, adaptáciu a správu verejných priestorov, ktorá zabezpečí ich všeobecnú prístupnosť, estetickú kvalitu, klimatickú odolnosť a dlhodobú udržateľnosť.

Ciel' 2.2.2 Kultivovať verejné priestory prostredníctvom vizuálneho umenia, umeleckých intervencií a kultúrnych projektov

Opatrenie 2.2.2.1 Umožniť inštitúciám a orgánom verejnej moci formou oprávnených výdavkov vyčleniť časť investičných prostriedkov na obstaranie umeleckých diel aj nad rámec zákonom požadovaného rozsahu (zákon. č. 25/2025 Z.z.); ich obstaranie zabezpečiť formou súťaže.

Opatrenie 2.2.2.2 Vytvoriť systém ochrany, dokumentovania a odbornej obnovy existujúcich umeleckých diel vo verejnom priestore.

Opatrenie 2.2.2.3 Zveladiť verejné priestranstvá aj prostredníctvom diel úžitkového umenia, inovatívnych dizajnerských produktov, umeleckých inštalácií a multižánrových umeleckých projektov, do ktorých sa aktívne zapája verejnosť.

2.3 Bývanie

Kvalita bývania je vnímaná ako tvorba životného zázemia pre všetky skupiny obyvateľstva, s dôrazom na udržateľnosť a sociálnu súdržnosť. Je podporovaný rozvoj flexibilných foriem bývania so zreteľom na technickú a energetickú odolnosť a pripravenosť na prírodné riziká a klimatické výzvy.

Bývanie je základným predpokladom kvalitného života, a preto musí **byť dostupné, bezpečné a dôstojné pre všetky sociálne skupiny** (Nová Lipská charta). Kľúčové je podporovať opatrenia v oblasti **územného plánovania a výstavby**, ktoré povedú k zvýšeniu **dostupnosti bývania**. Osobitnú pozornosť je nutné venovať **zraniteľným skupinám**, ako sú nízkoprijemové domácnosti, seniori, mladé rodiny, jednorodičovské domácnosti a osoby so zdravotným znevýhodnením.

Vysoký podiel **osobného vlastníctva bytov a domov** na Slovensku – približne 93 % nehnuteľností určených na bývanie - obmedzuje pracovnú mobilitu obyvateľstva. S ohľadom na demografický vývoj a ekonomickú situáciu je vhodné **podporiť zmenu vlastníckej štruktúry smerom k flexibilnejším formám akým je napríklad nájom štátnych, mestských ale aj súkromných bytov**, nájomné bývanie a ďalšie dostupné modely vlastníctva. Podmienky vytvárané štátom by mali pozitívnymi nástrojmi umožniť trhu, vytvoriť ponuku, ktorá bude predstavovať alternatívne a atraktívne riešenie bývania pre spotrebiteľa.

Jednou z hlavných výziev v oblasti bývania je **odstránenie subštandardných a neadekvátnych podmienok**. Nevyhnutné je zabezpečiť základné hygienické a sociálne podmienky bývania pre všetky komunity, vytvárať sociálne zmiešané štvrte a **predchádzať priestorovej segregácii**, čím sa posilní sociálna súdržnosť a dlhodobá stabilita sídel.

Pri riešení problematiky bývania je dôležité zohľadniť **výzvy spojené so starnutím bytového fondu**. Veľká časť bytov na Slovensku sa nachádza v **panelových domoch**, ktoré boli pôvodne projektované s obmedzenou životnosťou a dnes čelia problémom technického opotrebenia, energetickej neefektívnosti a statickým nedostatkom. Ďalšia časť bytového fondu je zraniteľná voči **nepredvídaným prírodným udalostiam**, ako sú povodne, zemetrasenia či veterné smršte, alebo, vzhľadom k svojej neefektívnosti generuje energetickú chudobu.

Ciel' 2.3.1 Zvýšiť dostupnosť, kvalitu a flexibilitu bývania

Opatrenie 2.3.1.1 Podporiť rozvoj dostupného bývania prostredníctvom verejno-súkromných partnerstiev (PPP), ktoré umožnia rozvoj nájomného bývania aj obnovu existujúceho bytového fondu z hľadiska kvality a energetickej efektívnosti.

Opatrenie 2.3.1.2 Zakotviť v legislatíve podporu alternatívnych foriem financovania výstavby/prestavby/údržby bytového fondu napríklad kolektívna výstavba (tzv. Baugruppe) alebo bytové družstvá.

Opatrenie 2.3.1.3 Podporovať flexibilitu a diverzitu typológie najmä pri nájomnom bývaní, napríklad budovaním rozmanitejších bytových jednotiek pre rôzne typy používateľov, využívaním zdieľaných priestorov, čo umožní znižovať výmeru samotných bytových jednotiek alebo ich spájanie do väčších celkov. Nastaviť dotácie z ŠFRB tak, aby reflektovali tieto princípy.

Opatrenie 2.3.1.4 Zaviesť daňové zvýhodnenia a ďalšie finančné nástroje pre developerov a vlastníkov, ktorí poskytujú cenovo dostupné nájomné bývanie a bývanie pre ohrozené skupiny.

Opatrenie 2.3.1.5 Zvýšiť flexibilitu funkčnej regulácie v územných plánoch uprednostnením vymedzenia neprípustných funkcií pred prísne požadovanými, čím sa uľahčí adaptácia nevyužívaných budov a podpora funkčne zmiešaných štvrtí s prevahou bývania.

Opatrenie 2.3.1.6 Podpora výstavby bývania v dosahu verejnej dopravnej infraštruktúry

Ciel' 2.3.2 Zaviesť podporné opatrenia na odstránenie subštandardných a neadekvátnych podmienok bývania najmä v segregovaných komunitách.

Opatrenie 2.3.2.1 Zabezpečiť ciele investície do rekonštrukcie a infraštruktúrneho vybavenia v existujúcich lokalitách s nevyhovujúcimi podmienkami bývania.

Opatrenie 2.3.2.2 Podporiť integrované projekty sociálneho bývania, ktoré kombinujú dostupné bývanie s komunitnými službami, vzdelávacími a zamestnaneckými príležitosťami.

Opatrenie 2.3.2.3 Na základe dobrej praxe rozvíjať partnerstvá verejného a súkromného sektora (PPP) pri realizácii projektov sociálneho bývania a infraštruktúrneho rozvoja, čím sa zvýši efektívnosť investícií a urýchli odstraňovanie nevyhovujúcich podmienok bývania.

Opatrenie 2.3.2.4 Inicovať zmeny vo výzvach na poskytovanie dotácií, ktoré budú zohľadňovať špecifické potreby segregovaných komunit a zraniteľných skupín obyvateľstva (napr. nízkoprahové dotácie z ŠFRB, SAŽP a iných fondov).

Ciel' 2.3.3 Identifikovať a adresovať výzvy spojené so starnutím a technickou opotrebovanosťou domov a bytov, najmä bytového fondu v panelových domoch.

Opatrenie 2.3.3.1 Zvýšiť dostupnosť a efektívne čerpanie podporných fondov a úverov na komplexnú rekonštrukciu a zvýšenie energetickej hospodárnosti bytových domov.

Opatrenie 2.3.3.2 Vypracovať národnú stratégiu na postupnú hĺbkovú revitalizáciu alebo nahradenie panelových domov a sídlisk vzhľadom na ich končiacu životnosť.

Opatrenie 2.3.3.3 Odstrániť legislatívne, technické a územnoplánovacie bariéry pre transformáciu nevyužívaných nebytových budov na bytové budovy, zariadenia prechodného ubytovania a inovatívne formy bývania (co-housing, prepojenie bývania s prácou a pod.).

2.4 Kultúrne dedičstvo

Kvalitné zhodnotenie kultúrneho dedičstva je chápané ako aktívne zapájanie architektonických a urbanistických hodnôt minulosti do tvorby udržateľného a inkluzívneho prostredia dneška. Kultúrne dedičstvo prestáva byť len uchovávaným artefaktom a stáva sa živou súčasťou spoločnosti a zdrojom jej ekonomickej a sociálnej prosperity.

Hmotné kultúrne dedičstvo – architektúra, urbanistické štruktúry a kultúrna krajina – je nenahradiiteľnou súčasťou národného bohatstva a dôležitým nástrojom budovania kultúrnej identity. Ochrana a obnova kultúrneho dedičstva nie je len otázkou estetiky, ale aj udržateľného rozvoja miest a regiónov, keďže kvalitne obnovené historické objekty prinášajú ekonomický, environmentálny aj sociálny prínos.

Jednou z hlavných výziev v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva je nedostatočné financovanie obnovy, ktoré vedie k chátraniu mnohých historických stavieb a narušeniu tradičných sídelných štruktúr. Je potrebné podporovať a rozvíjať existujúci systém ochrany, financovania a využitia historickej zástavby, aby sa zabezpečilo zachovanie jej hodnoty pre budúce generácie.

Obnova historických objektov musí byť systémovo prepojená s urbanistickým rozvojom miest a obcí, pričom je nevyhnutné citlivo integrovať nové stavby do historického kontextu. Unikátne priestorové vzťahy a formy zástavby vytvárajú genius loci, a preto je zachovanie regionálnych špecifík kľúčové pre udržateľný rozvoj územia. Podpora využitia lokálnych stavebných materiálov a architektonického jazyka, ktoré sú prirodzene prispôbené miestnym klimatickým a kultúrnym podmienkam, musí byť jednou z hlavných priorít.

Tradičné remeslá a stavebné materiály, ako drevo, kameň, hlina či špecifické regionálne prvky, v kombinácii s inovatívnymi technológiami, majú nezastupiteľný význam nielen z hľadiska udržateľnosti, ale aj pri posilňovaní regionálnej identity a lokálnej ekonomiky.

Dôležitá je aj adaptácia historických budov na súčasné funkčné potreby – ich konverzia na kultúrne, vzdelávacie, komunitné, administratívne a iné funkcie zvyšuje ich využiteľnosť a dlhodobú udržateľnosť. Osobitnú pozornosť a ochranu si zaslúžia dodnes podceňované príklady stavebnej kultúry, ako industriálna architektúra či moderná architektúra druhej polovice 20. storočia. Ako reprezentanti svojej doby sú súčasťou kultúrnej identity a ponúkajú príležitosti na nové využitie.

Ciel' 2.4.1 Zvyšovať efektívnosť systému ochrany, financovania využívania architektonického kultúrneho dedičstva

Opatrenie 2.4.1.1 Zefektívniť systém ochrany architektonického kultúrneho dedičstva prostred-

níctvom koordinácie medzi štátnymi, regionálnymi a miestnymi inštitúciami a zabezpečením systémovej finančnej podpory.

Opatrenie 2.4.1.2 Vybudovať mechanizmy na metodickú podporu majiteľov pamiatok prostredníctvom príručiek a poradenstva, ktoré im pomôžu sa orientovať v procese obnovy pamiatkovo chránených objektov.

Opatrenie 2.4.1.3 Aktívne integrovať architektonické kultúrne dedičstvo do rozvojových stratégií regiónov a miest ako nástroj miestnej identity, ekonomickej transformácie a kvalitného životného prostredia, najmä prostredníctvom podpory kultúrneho turizmu, kreatívnych odvetví a komunitného využitia pamiatok.

Opatrenie 2.4.1.4 Podporiť vzdelávanie v tradičných remeslách a odbornú prípravu pre prácu s historickými materiálmi a technológiami.

Opatrenie 2.4.1.5 Podporiť vznik a rozvoj sociálnych podnikov, remeselných dielní a miestnych iniciatív, ktoré využívajú tradičné stavebné technológie pri obnove kultúrneho dedičstva a zároveň vytvárajú pracovné miesta a podporujú miestnu ekonomiku.

Opatrenie 2.4.1.6 Podporiť ochranu a rozvoj charakteristických oblasti kultúrnej krajiny a historické krajinné štruktúry

Cieľ 2.4.2 Zlepšiť podmienky pre adaptáciu historických budov na súčasné funkčné potreby zahŕňajúcu industriálnu architektúru a modernú architektúru druhej polovice 20. storočia

Opatrenie 2.4.2.1 Vytvoriť lokálne stratégie na revitalizáciu historických centier a integráciu nevyužívaných pamiatok do života miest a obcí s ohľadom na vhodný funkčný mix bývania, vybavenosti a pracovných príležitostí.

Opatrenie 2.4.2.2 Revitalizovať a adaptovať nevyužívané historické a industriálne objekty na nové účely, pričom špeciálnu pozornosť venovať kultúrnym, vzdelávacím a komunitným priestorom.

Opatrenie 2.4.2.3 Zjednodušiť obnovu a adaptáciu historických budov odstránením procesných bariér a zavedením systematického poradenstva.

3. Spoločnosť a architektúra

Úvod

Kvalitná architektúra a stavebná kultúra umožňuje ľuďom **identifikovať sa so svojím životným prostredím**, podporuje budovanie **inkluzívnej a súdržnej spoločnosti**, potláča diskrimináciu a posilňuje **integráciu a občianske povedomie**. Zdravé a podnetné prostredie zároveň zvyšuje **odolnosť obyvateľstva**, prispieva k **znižovaniu nákladov na zdravotnú starostlivosť**. **Pre stavebnú ekonomiku** predstavuje pridanú hodnotu, keďže vytvára priaznivé podmienky pre **hospodársky rozvoj**, napríklad v oblasti **cestovného ruchu či kreatívneho priemyslu**.

Vnímanie architektúry ako hodnoty a široká spoločenská osveta v tejto oblasti sú **nevyhnutné pre vytváranie dopytu po kvalitnom životnom prostredí**. Zároveň prispievajú k zodpovednému prístupu k výstavbe a územnému rozvoju, ako aj k schopnosti občanov **obhajovať vlastné práva v procesoch výstavby a územného plánovania**.

3.1 Postavenie architektúry

Zvyšovanie kvality zastavaného územia si vyžaduje posilnenie postavenia architektúry v spoločnosti, a to prostredníctvom jej systematického ukotvenia vo verejných politikách, rozhodovacích procesoch a každodennej praxi. Kľúčové je aktívne zapájanie odborníkov, rozvoj participácie a transparentné procesy.

Spoločenská akceptácia architektúry začína **nastavením procesov**, ktoré vedú ku **kvalitnému navrhovaniu a výstavbe**. Tie by mali byť založené na **viacúrovňovosti, interdisciplinarite, medzirezortnej spolupráci a participácii verejnosti**. Zodpovedné riadenie si vyžaduje zaangažovanie odborníkov v štruktúrach štátnej správy a samospráv, ako sú **mestskí a krajskí architekti či odborné poradné orgány**.

Zapojenie obyvateľov do rozhodovania o budúcnosti miest a obcí je kľúčové. Je nevyhnutné vytvárať **mechanizmy na efektívnu participáciu verejnosti v plánovacích procesoch**, vrátane verejných konzultácií, participatívnych rozpočtov a online platforiem. Dobre informovaná verejnosť dokáže lepšie vnímať potreby svojho okolia a aktívne prispievať k jeho rozvoju.

Pre kvalitné mestské a vidiecke prostredie je nevyhnutné zahrnúť parametre kvality a odolnosti zastavaného územia do verejných politík a rozvojových projektov. To sa netýka len realizácie stavieb, ale aj architektonickej kvality. Stavby financované z verejných zdrojov by sa mali stať príkladmi dobrej praxe, a to nielen v návrhu a realizácii, ale aj v transparentnosti obstarávacích procesov.

Súťaž návrhov je optimálnym nástrojom na získanie kvalitného architektonického riešenia budov, verejných priestorov či urbanistických celkov. **Odborná porota** v nej vyberá víťazný návrh na základe kvalitatívnych parametrov. Je nevyhnutné odstrániť zákonné a metodické bariéry, ktoré bránia **vyhlasovaniu architektonických, krajinárskych a urbanistických súťaží** a ich realizácii, najmä pri investíciách z verejných zdrojov a fondov EÚ.

Cieľ 3.1.1 Zabezpečiť strategické riadenie a rozvoj architektonickej kvality prostredníctvom koordinácie a podpory odborných kapacít vo verejnej správe.

Opatrenie 3.1.1.1 Koordinovať architektonickú politiku na úrovni štátu, monitorovať jej implementáciu a delegovať úlohy.

Opatrenie 3.1.1.2 Posilniť postavenie a podporiť aktívnu účasť mestských a krajských architektov a poradných orgánov v procesoch územného plánovania, výstavby a verejného obstarávania. Cieľ 3.1.2 Posilniť význam a využitie participatívnych procesov pri rozhodovaní samospráv o rozvojových projektoch.

Opatrenie 3.1.2.1 Zaviesť povinné konzultácie s verejnosťou pri strategických rozvojových projektoch financovaných z verejných zdrojov a zabezpečiť zapájanie verejnosti do prípravy územných plánov (nad rámec súčasného zákona) a krajinoplánovacích štúdií na úrovni regiónov, miest a obcí. Podporiť aj ďalšie formy participatívnych procesov, vrátane participatívnych rozpočtov na úrovni samospráv.

Opatrenie 3.1.2.2 Vytvoriť systém podpory pre participatívne oddelenia na úrovni samospráv a posilniť vzdelávanie pracovníkov verejnej správy v oblasti efektívneho využívania participatívnych procesov.

Cieľ 3.1.3 Podporiť širšie využívanie súťaží návrhov pri príprave stavieb financovaných z verejných zdrojov a zabezpečiť ich efektívnu realizáciu prostredníctvom legislatívnych, metodických a finančných opatrení.;

Opatrenie 3.1.3.1 Identifikovať a odstrániť zákonné a metodické bariéry, ktoré bránia vyhlasovaniu architektonických, urbanistických a krajinárskych súťaží.

Opatrenie 3.1.3.2 Vyčleniť prostriedky zo štrukturálnych a rozvojových fondov na výzvy na usporiadanie súťaží návrhov v rámci "zásobníka projektov integrovaných územných investícií", ktoré umožnia rýchle spracovanie a realizáciu kvalitných návrhov.

3.2 Vzdelávanie

Kultivácia vystavaného prostredia a verejného priestoru sa opiera o vzdelávanie – od formovania vzťahu k okoliu od útleho veku až po systematický rozvoj odborných kapacít a potrebu prakticky orientovaného a medziodborového vzdelávania.

Investícia do **vzdelávania** v oblasti architektúry a urbanizmu je investíciou do kvality života budúcich generácií. Systematická výchova k architektúre a stavebnej kultúre **prehľbuje vzťah k prostrediu**, prispieva ku **kultivovanejšiemu verejnému priestoru**, zvyšuje **dopyt po kvalitných riešeniach** a podporuje lepšiu **spoluprácu medzi odborníkmi a verejnosťou**. Preto je žiaduce začať so vzdelávaním o architektúre, urbanizme, územnom plánovaní, krajinnej architektúre a ochrane kultúrneho dedičstva už na základných a stredných školách.

Vzdelávanie v oblasti architektúry a stavebníctva na **stredných odborných školách a univerzitách** musí klásť dôraz na interdisciplinaritu a flexibilitu zručností. Je nevyhnutné ho prepájať s praxou a priebežne rozširovať o témy ako udržateľná výstavba, energetická efektívnosť, cirkulárna ekonomika v stavebníctve a digitálne nástroje (napr. BIM, GIS a AI). Študenti architektúry, urbanizmu a príbuzných odborov by sa mali zapájať do reálnych projektov v spolupráci s mestami, samosprávami a odbornými organizáciami.

S rastúcimi nárokmi stavebného sektora na **odbornosť profesionálov** – architektov, krajinných architektov, inžinierov, urbanistov a územných plánovačov – je kľúčové podporovať **neustále prehľbovanie vzdelania a rozvoj digitálnych zručností** formou kontinuálneho vzdelávania v spolupráci s akademickým sektorom a stavovskými organizáciami. To platí aj pre pracovníkov verejnej správy a ďalších zodpovedných aktérov, ktorí ovplyvňujú plánovanie a výstavbu.

Cieľ 3.2.1 Podporovať a rozvíjať výchovu a vzdelávanie v oblasti architektúry, urbanizmu, územného plánovania, krajinskej architektúry, ochrany kultúrneho dedičstva a kvality prostredia na všetkých stupňoch škôl.

Opatrenie 3.2.1.1 Vhodným spôsobom začleniť vzdelávanie o architektúre, urbanizme, územnom plánovaní, krajinskej architektúre a ochrane kultúrneho dedičstva do osnov základných a stredných škôl napr. v rámci matematiky, jazyka, dejepisu, výtvarnej výchovy, občianskej náuky, estetiky a pod.

Opatrenie 3.2.1.2 Analyzovať možnosti uplatnenia absolventov študijných odborov architektúra, urbanizmus a príbuzných disciplín v projekčnej praxi a vo verejnej správe s cieľom identifikovať bariéry a navrhnúť motivačné opatrenia na udržanie odborníkov v sektore a v krajine.

Cieľ 3.2.2 Zaviesť systematické a dostupné ďalšie vzdelávanie pre odborníkov v architektúre, urbanizme, stavebníctve, územnom plánovaní, krajinskej architektúre a ochrane kultúrneho dedičstva, ako aj pre pracovníkov verejnej správy, v spolupráci s profesijnými komorami, akademickými inštitúciami a odbornými organizáciami

Opatrenie 3.2.2.1 V spolupráci s profesijnými komorami, akademickým sektorom a odbornými organizáciami rozvinúť systém certifikovaných školení, kurzov a mentoringových programov pre odborníkov a zamestnancov verejnej správy v kľúčových oblastiach ako je digitalizácia, udržateľnosť, ochrana kultúrneho dedičstva a pod.

Opatrenie 3.2.2.2 Podporiť organizáciu odborných konferencií, workshopov a seminárov s dôrazom na medzinárodnú výmenu poznatkov a skúseností v kľúčových oblastiach (architektúra, urbanizmus, územné plánovanie, stavebníctvo, krajinná architektúra, ochrana dedičstva).

Opatrenie 3.2.2.3 Zaviesť mentoringové programy spájajúce skúsených odborníkov s mladšími profesionálmi s cieľom odovzdávať praktické skúsenosti a posilniť kontinuitu v odbore

3.3 Spoločenská osвета

Zvyšovanie kvality vystavaného prostredia si vyžaduje budovanie pozitívneho vzťahu k nemu prostredníctvom osvetu, otvoreného diskurzu a silnej inštitucionálnej základne. Len spoločnosť, ktorá rozumie hodnotám prostredia, dokáže tvoriť priestor s trvalým významom.

Zvyšovanie povedomia o architektúre a životnom prostredí **prehlbuje vzťah obyvateľov k ich okoliu** a podporuje dopyt po kvalitných riešeniach. Zároveň posilňuje ich schopnosť robiť **kvalifikované rozhodnutia pri správe vecí verejných**, napríklad v participačných procesoch. **Transparentná komunikácia** o investičných zámeroch a územnoplánovacích procesoch zvyšuje dôveru verejnosti a zlepšuje kvalitu výsledných riešení. Významnú úlohu v tomto procese zohrávajú **médiá**, ktoré by mali systematicky poskytovať priestor architektonickým témam, najmä prostredníctvom prezentácie príkladov dobrej praxe.

Slovensko, podobne ako väčšina európskych krajín, potrebuje špecializované **Centrum architektúry**, ktoré by zastrešovalo **výskum, dokumentáciu, popularizáciu a prezentáciu architektúry, urbanizmu a stavebnej kultúry**. Hoci dnes existuje viacero nezávislých inštitúcií venujúcich sa týmto témam, chýba systematická štátna podpora, ktorá by im umožnila stabilný rozvoj, profesionalizáciu a medzinárodné prepojenie. Centrum architektúry by sa mohlo stať hlavným miestom **popularizácie, výskumu a prezentácie slovenskej architektúry na domácej aj medzinárodnej úrovni**, čím

by Slovensko získalo reprezentatívnu platformu na posilnenie svojej pozície v európskom architektonickom priestore.

Cieľ 3.3.1 Zvýšiť informovanosť a záujem verejnosti o architektúru, urbanizmus, krajinnú architektúru, územné plánovanie, ochranu kultúrneho dedičstva a životné prostredie.

Opatrenie 3.3.1.1 Podporiť a rozvíjať vzdelávacie kampane, workshopy a mediálne iniciatívy, ktoré poskytnú širokej verejnosti prehľad o zásadách urbanizmu, územného plánovania a význame architektúry a kultúrneho dedičstva.

Opatrenie 3.3.1.2 Zvýšiť zastúpenie tém o architektúre, urbanizme, krajinnej architektúre a životnom prostredí v médiách prostredníctvom dokumentárnych filmov, podcastov, verejných diskusií a reportáží s dôrazom na príklady dobrej praxe a ich spoločenský význam.

Opatrenie 3.3.1.3 Podporiť organizáciu architektonických festivalov, výstav a konferencií s cieľom popularizácie týchto tém a posilnenia verejného diskurzu o kvalite verejného priestoru medzi odbornou a laickou verejnosťou.

Opatrenie 3.3.1.4 Zvýšiť prestíž architektonickej profesie podporou etablovaných architektonických cien na národnej úrovni, ich medializáciou a prezentáciou tvorcov, čím sa zviditeľnia kvalitné riešenia a inšpiratívne prístupy.

Opatrenie 3.3.1.5 Zabezpečiť dostupnosť laických sprievodcov, interaktívnych platforiem a nástrojov, ktoré uľahčia verejnosti orientáciu v urbanistických a architektonických procesoch a podporia ich aktívne zapojenie.

Cieľ 3.3.2 Založiť špecializovanú inštitúciu pre výskum, dokumentáciu, popularizáciu a prezentáciu architektúry, urbanizmu a stavebnej kultúry.

Opatrenie 3.3.2.1 Založiť a systematicky financovať inštitúciu zameranú na výskum, dokumentáciu a popularizáciu slovenskej architektúry, urbanizmu a stavebnej kultúry ako aj na spoluprácu s partnerskými inštitúciami v zahraničí.

Opatrenie 3.3.2.2 Legislatívne ukotviť úlohu a kompetencie inštitúcie v rámci národnej aj medzinárodnej kultúrnej a vedecko-výskumnej infraštruktúry.

4. Výskum a inovácie

Zvyšovanie kvality zastavaného územia prostredníctvom výskumu a inovácií sa zameriava na zavádzanie digitálnych nástrojov a udržateľných technológií s cieľom urýchliť procesy, zefektívniť riadenie sídel a posilniť výskum v oblasti inovatívnych materiálov a technológií.

Slovensko je síce malá, no dynamická krajina, ktorá vďaka cieľenej podpore výskumu a inovácií dokáže rýchlo implementovať nové technológie v architektúre a urbanizme. Rozvoj digitálnych a algoritmických nástrojov, umelej inteligencie, inteligentných materiálov a udržateľných stavebných riešení je nevyhnutný na zvyšovanie kvality života a efektívnejšie využívanie zdrojov. **Inovácie a digitalizácia môžu byť hnacím motorom nielen rozvoja slovenskej architektúry a urbanizmu, ale aj celej spoločnosti.** Investície do technológií, vzdelávania a inovatívnej architektúry umožnia vytvárať **udržateľné vystavané prostredie a konkurencieschopný stavebný sektor.**

Digitálne nástroje ako **BIM, GIS, digitálne dvojčky a algoritmické riešenia využívajúce AI** zásadne menia prístup k architektúre, plánovaniu a výstavbe sídel. Ak chce Slovensko patriť medzi lídrov v inováciách, je nevyhnutné podporiť **architektonický výskum v oblastiach, ako sú nové formy bývania, cirkulárna ekonomika, adaptácia na klimatické zmeny či digitalizácia a dokumentácia hmotného kultúrneho dedičstva.** **Vytvorenie národnej digitálnej platformy na monitorovanie sídelnej štruktúry** umožní efektívnejšie riadenie rozvoja a optimalizáciu infraštruktúry. **Digitálne prepojené mestské systémy** môžu zlepšiť kvalitu života, znížiť prevádzkové náklady miest a zefektívniť využívanie obnoviteľných zdrojov energie. **Energetická efektívnosť** je kľúčovým aspektom inovácií – inteligentné budovy a smart riešenia pre mestá dokážu optimalizovať **spotrebu energie, hospodárenie s vodou aj reguláciu dopravy.**

S nástupom masívneho využívania generatívnych nástrojov AI prejde profesia architekta v najbližších rokoch zásadnou transformáciou. Podstatná časť práce architektov sa presunie od samotného vypracovania projektovej dokumentácie k strategickému navrhovaniu a koordinácii procesov, alebo k manažovaniu spolupráce človek-AI. Na tieto výzvy musíme reagovať v reálnom čase, lebo vývoj umelej inteligencie výrazne predbieha naše vzdelávacie procesy.

Podpora výskumu **inteligentných a ekologických stavebných materiálov** spolu s aktualizáciou legislatívy pre využitie inovatívnych postupov ako sú **drevostavby, prefabrikované konštrukcie, recyklácia či 3D tlač v stavebníctve a využívanie generatívnych nástrojov AI** môže výrazne skrátiť čas realizácie a znížiť uhlíkovú stopu výstavby a zvýšiť jej kvalitu.

Cieľ 4.1.1 Zaviesť digitálne nástroje a automatizované procesy do územného plánovania a výstavby s cieľom zefektívniť plánovacie a povoloňacie procesy, zvýšiť transparentnosť a podporiť udržateľný rozvoj sídel.

Opatrenie 4.1.1.1 Vytvoriť jednotný Digitálny obraz krajiny, ktorý integruje údaje o území, infraštruktúre, životnom prostredí a majetkových vzťahoch s cieľom podporiť kvalifikované a efektívne plánovanie rozvoja územia.

Opatrenie 4.1.1.2 Podporovať implementáciu smart riešení v mestách, ako sú inteligentné riadenie dopravy, prepojenie verejných služieb s digitálnymi technológiami a efektívne spravovanie mestských systémov.

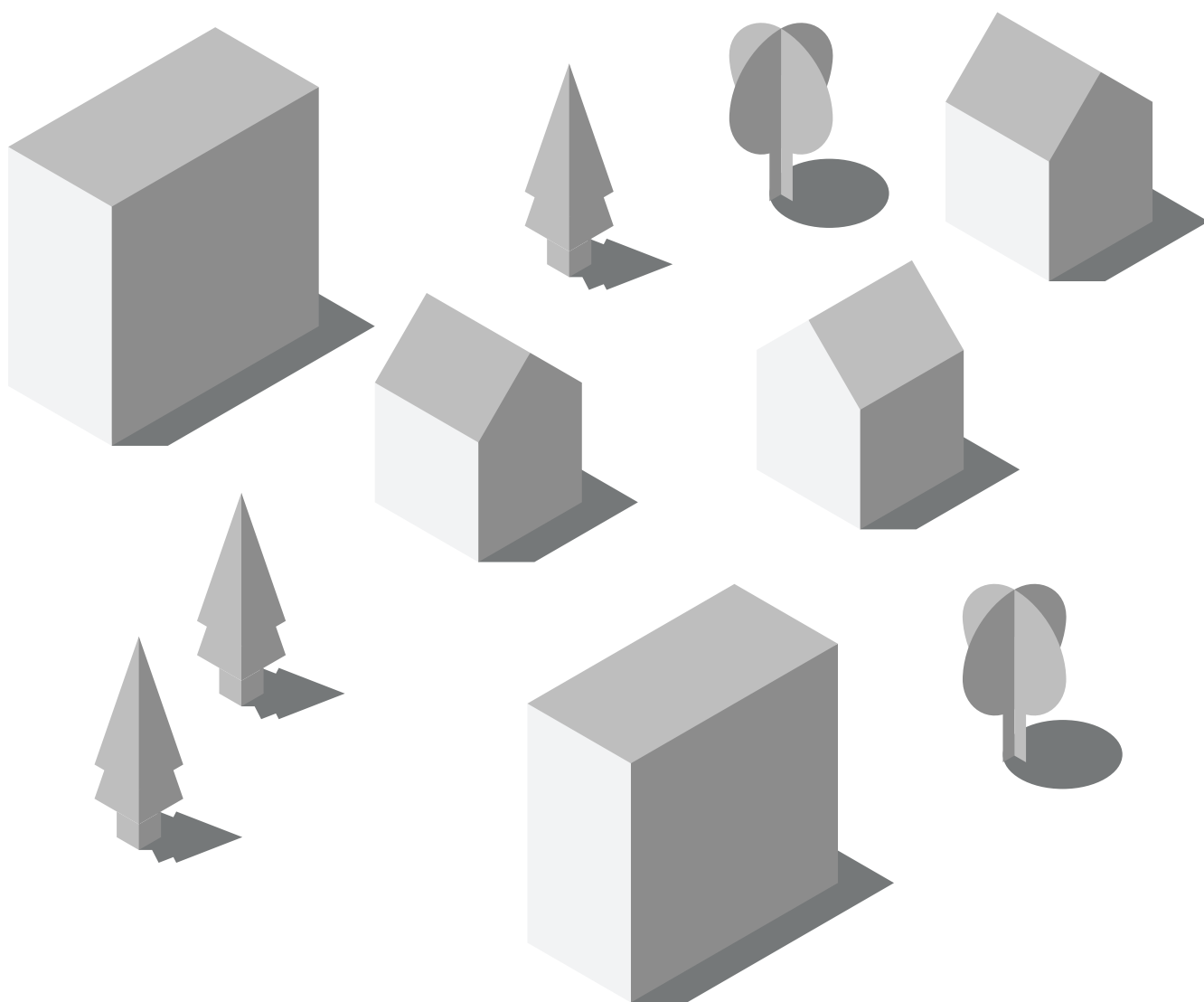
Opatrenie 4.1.1.3 Zaviesť digitálne nástroje do územného plánovania, výstavby a verejného ob-

starávania, GIS, BIM a algoritmické riešenia využívajúce umelú inteligenciu a vytvorenie automatizovaných nástrojov na analýzy a vyhodnocovanie.

Cieľ 4.1.2 Podporiť inovácie v architektúre, urbanizme a stavebníctve a zabezpečiť efektívny prenos výsledkov výskumu do praxe a legislatívy s cieľom zlepšiť kvalitu výstavby, udržateľnosť a efektívnosť plánovacích procesov

Opatrenie 4.1.2.1 Podporovať výskum v oblasti udržateľnej výstavby, vrátane inovácií v cirkulárnej ekonomike stavebníctva a vývoja ekologických a inteligentných stavebných materiálov. Aktualizovať technické a právne predpisy s cieľom zohľadniť tieto inovácie, napríklad lepšie využitie drevostavby, prefabrikáciu, recykláciu či 3D tlač.

Opatrenie 4.1.2.2 Vytvoriť a podporovať grantové programy a experimentálne zóny na realizáciu prototypov inovatívnych riešení a prípadových štúdií.

ARCHITEKTONICKÁ SÚŤAŽ

Architektonická súťaž je účinný nástroj na realizáciu stavebných zámerov. Spája zadávateľov s odborníkmi, ktorí pomáhajú nastaviť podmienky pre výber najlepšieho projektu. Umožňuje transparentne vybrať riešenie z viacerých návrhov, ktoré je kvalitné, funkčné, estetické a ekonomicky efektívne. Otvára priestor pre mladých aj skúsených architektov a podporuje architektúru ako disciplínu. Odborná porota, zložená prevažne z nezávislých členov, pomáha nielen pri výbere víťazného návrhu, ale aj pri príprave podmienok, diskusiách s architektmi a hodnotení návrhov. Súťaž je vhodná najmä pre verejné zákazky s nadlimitnými investíciami alebo pre budovy v mestských centrách, chránených oblastiach či verejné stavby, ako sú školy, zdravotnícke zariadenia, divadlá alebo námestia.

ARCHITEKTÚRA

(lat. architectura, starogr. ἀρχιτέκτων [arkhitéktɔ:n] – „hlavný staviteľ“ < starogr. ἀρχι- – „prvý“, „hlavný“ a starogr. τέκτων – „remeselník“, „staviteľ“, „tesár“) je umenie a veda o navrhovaní a stavbe budov, objektov, stavieb a ich súborov, pamätníkov, rôznych architektonických doplnkov.

„Architektúra je syntetickým ukazovateľom kultúry a civilizácie. Je prevažne kolektívnym výtvorom, a to umeleckým i technickým, je výrazom ekonomických možností a organizačných schopností spoločnosti, vypovedá o materiálnej i ideovej stránke života svojej doby.“ (Vojtech Zamarovský)

Architektúra je všeobecne chápaná ako umenie stavať, ktoré jedinečne prepája umelecké, humanitné a technické disciplíny s cieľom vytvoriť kvalitné vystavané prostredie. Jej rozsah pokrýva široké spektrum oblastí – od krajiny a urbanizmu cez budovy a verejný priestor, až po dizajn a interiérovú architektúru. V užšom zmysle sa architektúra sústreďuje na navrhovanie stavieb a ich okolia, pričom výsledkom tohto procesu je stavba, ktorá nesie umelecký výraz alebo názor. Architektúra pritom zohľadňuje sociálne, kultúrne, ekonomické a environmentálne požiadavky, pričom zohráva kľúčovú úlohu v zlepšovaní kvality vystavaného prostredia, podporovaní spoločnej kultúry a identity a zdôrazňovaní jedinečnosti konkrétnych lokalít.

BAUKULTUR - STAVEBNÁ KULTÚRA

Baukultur je komplexný pojem označujúci kvalitu zastavaného prostredia vo všetkých jeho aspektoch – od urbanizmu, architektúry a stavebnej kultúry až po verejné priestory a infraštruktúru. Zahŕňa nielen estetiku a funkčnosť, ale aj udržateľnosť, sociálnu inklúziu a historickú kontinuitu. Táto definícia vychádza z európskeho konceptu Baukultur, ako ho formulovali Davoská deklarácia (2018) a programy UNESCO, OECD a ACE.

Baukultur predstavuje proces a výsledok formovania prostredia vytvoreného ľudskou činnosťou v oblasti architektúry a stavebníctva. Zahŕňa existujúce stavby vrátane pamiatok a iných prvkov nehnuteľného kultúrneho dedičstva, ako aj návrh a realizáciu moderných stavieb, infraštruktúry, verejných priestorov a krajinných úprav, ktoré sú prepojené s prírodným prostredím. Rovnako zahŕňa plánovacie procesy zamerané na výstavbu budov, infraštruktúry, miest, obcí a otvorenej krajiny, spolu s tradičnými aj inovatívnymi stavebnými technikami a metódami.

Davoský systém kvality stavebnej kultúry (Davos Baukultur Quality System) predstavuje súbor nástrojov na hodnotenie a definovanie kvality stavebnej kultúry. Zohľadňuje sociálne, emocionálne, kultúrne, technické a funkčné aspekty prostredia a je založený na ôsmich kritériách: správa, funkčnosť, životné prostredie, hospodárstvo, rozmanitosť, kontext, zmysel pre miesto a krásu.

BROWNFIELD

Brownfield je opustené, nedostatočne využívané, alebo prázdne územie. Brownfield je aj nehnuteľnosť v urbanizovanom území, ktorá je zanedbaná, opustená, môže a nemusí mať environmentálnu záťaž. Často vzniká ako pozostatok priemyselnej, poľnohospodárskej alebo rezidenčnej činnosti. Je jedným z dôsledkov zmien socioekonomickej štruktúry, charakterizuje presun pracovných síl z primárnej sféry (poľnohospodárstvo) do sekundárnej (priemysel) a v aktuálnom období do terciálnej sféry (obchod, doprava, služby) života. Existujú aj iné zdroje ako priemyselné, napríklad opustené budovy hotelov a ubytovacích zariadení.

INVESTIČNÝ PROJEKT

Investičným projektom sa rozumie verejne financovaný alebo strategicky významný zámer, ktorého cieľom je tvorba kvalitného a dlhodobo udržateľného vystavaného prostredia. Ide najmä o projekty s dopadom na verejný priestor, mestskú infraštruktúru či občiansku vybavenosť. Architektonická súťaž návrhov je v tomto kontexte považovaná za nástroj na zabezpečenie kvality už v počiatočnej fáze projektového cyklu, pričom jej začlenenie do mechanizmov verejného financovania je kľúčové pre efektívne a transparentné plánovanie.

KRAJINA

Krajina, alebo geografická krajina, je v rámci nepolitickej geografie akýkoľvek vybraný úsek geosféry (alebo krajinnnej sféry). Ide o hmotný priestorovo-časový systém, ktorý tvoria prírodné a socioekonomické prvky na zemskom povrchu, kde prebiehajú fyzikálne, chemické, biologické a spoločenské procesy.

Krajina je podľa Dohovoru o krajine Rady Európy (Florenca, 2000) definovaná ako časť územia vnímaná ľuďmi, ktorej charakter je výsledkom činnosti a vzájomného pôsobenia prírodných a/alebo ľudských faktorov.

KRAJINNÁ ARCHITEKTÚRA

Krajinná architektúra sa zameriava na plánovanie, tvorbu, ochranu a správu prírodného aj človekom vytvoreného prostredia, pričom využíva estetické a vedecké princípy. Jej hlavným cieľom je riešiť otázky spojené s ekologickou udržateľnosťou, zdravím a kvalitou krajiny, kolektívnou pamäťou, kultúrnym a historickým dedičstvom i spravodlivým využívaním priestoru. Krajinní architekti koordinujú rôzne odbory a zaoberajú sa vzájomným pôsobením prírodných a kultúrnych ekosystémov. Sústreďujú sa na prispôsobenie a zmiernenie vplyvov zmeny klímy, posilňovanie ekosystémovej stability, podporu sociálno-ekonomického rozvoja, zlepšenie zdravia komunit a zvýšenie kvality života, aby vytvorili prostredie, ktoré prispeje k dosiahnutiu rovnováhy v spoločnosti i hospodárstve.

KVALITA ZASTAVANÉHO PROSTREDIA

Kvalita zastavaného prostredia zahŕňa komplexný súbor priestorových, sociálnych, environmentálnych a kultúrnych hodnôt. Podľa Davoskej deklarácie (2018) je vysoká kvalita výsledkom holistického prístupu k tvorbe a transformácii miest a krajiny, ktorý zabezpečuje udržateľnosť, inkluzívnosť, identitu a funkčnosť priestoru a odolnosť zastavaného prostredia (schopnosť prispôbovať sa zmenám, absorbovať šoky a dlhodobo udržiavať funkčnosť a kvalitu). Zahŕňa environmentálnu, sociálnu a ekonomickú udržateľnosť, ktorá umožňuje mestám a obciam reagovať na výzvy, ako sú klimatické zmeny, demografické trendy či technologické inovácie. Zahŕňa tiež vytváranie adaptabilných a hodnotných priestorov, ktoré podporujú komunitnú súdržnosť a efektívne využívanie zdrojov.

REGIONÁLNE PLÁNOVANIE

Regionálne plánovanie predstavuje strategický prístup, ktorý definuje koncepcie, smerovanie a konkrétne projekty na zabezpečenie vyváženého rozvoja územia. Pokrýva štátnu, regionálnu aj miestnu úroveň, pričom je nevyhnutné, aby dokumenty regionálneho a územného plánovania boli navzájom zosúladené. Na rozdiel od územného plánovania, ktoré má jasne definované svoje rámce, procesy a aktérov, regionálne plánovanie nie je legislatívne definované.

SÍDLO

Sídlo je základná jednotka osídlenia, ktorá je charakterizovaná ako miesto s trvalým alebo dočasným obytným zariadením pre človeka so všetkými nevyhnutnými podmienkami a zariadeniami pre život, prácu a odpočinok obyvateľov. Sídлом rozumieme zoskupenie obytných zariadení, vrátane hospodárskych objektov a dopravných zariadení na určitom vymedzenom území.

SUBURBANIZÁCIA

Proces populačného a ekonomického rastu bezprostredného okolia mesta, ktoré expanduje a plošne rastie. Suburbanizácia zasahuje periférne časti mesta a časti, ktoré bezprostredne obklopujú kompaktné mesto. Proces premiestňovania obyvateľstva z vnútorného mesta na jeho okraj a do prímestskej zóny. Vplyvom suburbanizácie dochádza k zmenšeniu koncentrácie obyvateľstva a spoločenských aktivít vo vnútri mesta.

URBANIZMUS

Urbanizmus, nazývaný aj urbanistika, je nezávislá tvorivá a vedecká disciplína, ktorá sa nesústreďuje na navrhovanie jednotlivých stavieb, ale rieši otázky rozvoja osídlenia na rôznych úrovniach – od regionálnej až po sídelnú a zonálnu. Urbanizmus je oblasť ľudskej činnosti, ktorej cieľom je vytvárať harmonické, rôznorodé a atraktívne prostredie v mestách, sídlach a krajine. Tento proces vychádza z dôkladnej analýzy a ekologicky orientovanej syntézy prírodných, historických a kultúrnych hodnôt, pričom zohľadňuje sociálne procesy, miestne potreby, tradície, zvyklosti a ekonomické aj technické možnosti spoločnosti. Urbanizmus predstavuje vyvážené spojenie humanitných, prírodných a technických prístupov, ktoré sú obohatené o kultúrne aspekty a umelecký pohľad.

ÚZEMNÉ PLÁNOVANIE

Územné plánovanie sa zaoberá systematickým a komplexným riešením priestorového usporiadania a funkčného využívania územia v súlade s urbanistickou koncepciou. Definuje zásady a koordinuje činnosti, ktoré ovplyvňujú životné prostredie, ekologickú stabilitu, kultúrno-historické hodnoty, rozvoj územia a tvorbu krajiny, pričom rešpektuje princípy trvalo udržateľného rozvoja. Je to systém pravidiel, metód a nástrojov, ktoré umožňujú dlhodobé a postupné napĺňanie cieľov v oblasti urbanistickej, krajinej a architektonickej tvorby. Územné plánovanie vytvára základ pre výstavbu a udržateľný rozvoj prostredníctvom komplexného riešenia efektívneho využívania a priestorového usporiadania územia.

VEREJNÉ PRIESTRANSTVO

Verejné priestranstvo predstavuje fyzickú súčasť verejného priestoru. Zahŕňa námestia, nádvorá, ulice, nábrežia, trhoviská, pasáže, priechody, pešie a cyklistické trasy, parky, záhrady a iné miesta, ktoré sú voľne prístupné každému bez obmedzení, nezávisle od ich vlastníctva. Tieto priestranstvá tvoria systém, ktorý je funkčne a významovo hierarchizovaný. Pojem verejné priestranstvo je zdefinovaný v zákone č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení, okrem zákonov, ktoré si tento pojem definujú sami (napríklad zákon o miestnych daniach a miestnom poplatku). Verejným priestranstvom je podľa zákona ulica, námestie, park, trhovisko a iný priestor prístupný verejnosti bez obmedzenia, ktorý bez ohľadu na vlastnícke vzťahy slúži na všeobecné užívanie.

VEREJNÝ PRIESTOR

Je priestor prístupný verejnosti, ktorý slúži obyvateľom pre vzájomnú komunikáciu, na trávenie voľného času, mobilitu a zdržiavajú sa v ňom s rôznou motiváciou a cieľom. Verejný priestor je každý nezastavaný a prístupný priestor, pričom môže ísť aj o miesta verejne prístupné v obmedzenom čase alebo priestory v súkromnom vlastníctve. Verejným priestorom sú aj interiéry verejných budov.

VYSTAVANÉ PROSTREDIE

Vystavané prostredie zahŕňa vnútorné priestory stavieb a ich okolia, ktoré človek vytvoril, udržiava a pravidelne využíva. Patria sem samotné stavby, ich pozemky, nezastavané plochy medzi budovami, verejné priestory so zeleňou, chodníky, cesty, dopravné stavby, spevnené plochy, záhrady a upravená krajina. Vystavané prostredie je odrazom vývoja spoločnosti, jej materiálnej aj kultúrnej úrovne. Jeho kľúčovou hodnotou je schopnosť pretrvať, reagovať na súčasné potreby a citlivo sa prispôsobovať meniacim sa požiadavkám v čase. Má poskytovať pocit continuity, stability a bezpečnosti, príslušnosti ku komunite, estetický zážitok, pohodlie a kvalitný rámec pre život každého jednotlivca.

ZELENÁ INFRAŠTRUKTÚRA

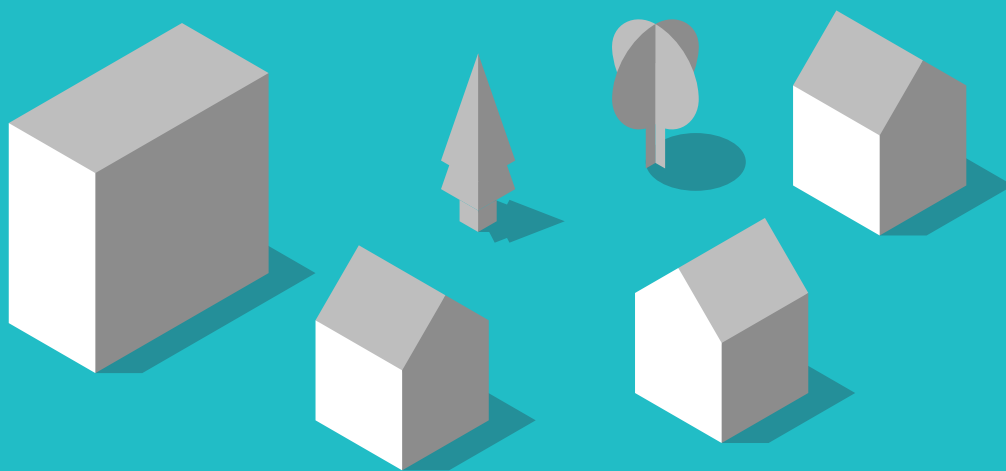
Zelená infraštruktúra predstavuje plánovaný a prevažne spojený systém územia s prvkami vegetačného, vodného a hospodárskeho charakteru, ktoré podporujú plnenie ekosystémových služieb a funkcií. Súčasťou zelenej infraštruktúry je aj územný systém ekologickej stability a patrí k verejnej infraštruktúre.

ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

Životné prostredie predstavuje komplexný rámec existencie, ktorý vzniká vzájomným pôsobením prírodného prostredia, mestského prostredia sídiel a rôznych javov a prvkov vytvorených ľudskou činnosťou, vrátane stavebnej činnosti v jej širšom zmysle.

Zoznam skratiek

ACE	Architectural Council of Europe (Rada európskych architektov)
AI	Artificial Intelligence (umelá inteligencia)
APS	Architektonická politika Slovenska
BIM	Building Information Modeling (modelovanie stavebnej informácie)
EPBD 4	štvrtá revízia smernice o energetickej hospodárnosti budov
EÚ	Európska únia
GIS	Geographic Information System (geografický informačný systém)
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
PPP	partnerstvo verejného a súkromného sektora
SAŽP	Slovenská agentúra životného prostredia
SKA	Slovenská komora architektov
SR	Slovenská republika
ŠFRB	Štátny fond rozvoja bývania
STU FAD	Slovenská technická univerzita v Bratislave, Fakulta architektúry a dizajnu
UNESCO	Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru
ÚPD	územnoplánovacia dokumentácia

ÚRAD PRE ÚZEMNÉ
PLÁNOVANIE A VÝSTAVBU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

www.uupv.sk

